

УДК 342.92

Ольга Барладян,*аспірант Міжрегіональної академії управління персоналом,
викладач кафедри права Придунайської філії Міжрегіональної академії управління персоналом*

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ

У статті досліджено аспекти, що є важливою частиною основних ресурсів держави, її науково-технологічного потенціалу, який є вагомим чинником у сучасних економічних перетвореннях. Розглянуто інтелектуальний продукт як категорію власності; вказано на необхідність його охорони й захисту, що зумовлює законодавче регулювання правовідносин, пов'язаних зі створенням і їх захистом правоохоронними органами України.

Ключові слова: інтелектуальна власність, джерела права у сфері адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності, заходи правоохоронних органів щодо сприйняття правового захисту прав інтелектуальної власності, особливості та принципи адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності правоохоронними органами України.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток українського суспільства не повністю задовольняє захист категорії власності, що виступає єдиною системою правового регулювання прав на суто інтелектуальні об'єкти. Актуальним є проблема вдосконалення правового регулювання наявних суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності, більш оптимального й динамічного управління новими відносинами, а також зростання інтелектуального потенціалу суспільства та захист інтелектуальної власності правоохоронними органами України.

Існуюча в Україні нормативно-правова база в цілому забезпечує правову охорону об'єктів інтелектуальної власності та порядок її використання. Разом із тим практика застосування законодавства виявила низку проблем, пов'язаних із невідповідністю деяких його норм нормам адміністративного, цивільного та кримінального права, а також із забезпеченням ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності та створенням цивілізованого ринку цих об'єктів.

Теоретико-правові дослідження проблем адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності в різні часи здійснювали відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Аксьонова, Б. Антімонов, В. Афанасьєва, А. Борзенко, Е. Гаврілов, С. Голломб, М. Гордон, Й. Гурський, С. Дністрянський, В. Дроб'язко, К. Жудра, Ф. Золь,

А. Калінін, П. Калмиков, Я. Канторович, Ю. Капіца, В. Катков, А. Коваль, А. Колесніков, В. Корецький, С. Ландкоф, Я. Літауер, В. Мельник, Є. Мельник, О. Огоновський, В. Орлов, О. Піленко, О. Підпригора, С. Плаза, А. Плужнік, Й. Покровський, Ю. Присяжнюк, Н. Райгородський, О. Святоцький, О. Сергєєв, А. Скородинський, Д. Сологуб, І. Табашников, Е. Тілл, Є. Ференц-Шиделко, А. Ферчук, С. Чайковський, В. Чемпінська, І. Якубівський та інші.

Проте комплексне теоретико-правове дослідження адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності та законодавства про інтелектуальну власність в Україні не було проведено. Однак саме такий аналіз є доцільною передумовою визначення шляхів і засобів ефективності державно-юридичного захисту права на творчість та її результатів.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу деяких теоретичних засад адміністративної відповідальності із захисту права інтелектуальної власності визначити особливості правового регулювання адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності.

Об'єктом статті є суспільні відносини, які виникають у сфері адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності правоохоронними органами України.

Виклад основного матеріалу. Зміст правомірності права власності залежить від об'єкта власності. Разом із тим особливість об'єкта інтелектуальної власності полягає в тому, що він має здатність до тиражування та його копіями можуть володіти треті особи, яким належить право власності на носій результату інтелектуальної діяльності та творчості.

З метою чіткого визначення переліку прав і змісту відносин у сфері захисту права інтелектуальної власності запропоновано теоретичне визначення поняття адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності, під яким розуміється врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування та розпорядження результатами інтелектуальної та творчої діяльності, що охороняються нормами адміністративного законодавства через правозастосовну діяльність уповноважених державних органів, а також спрямовані на попередження та припинення посягання на права, свободи та законні інтереси фізичних і юридичних осіб у сфері інтелектуальної власності.

А. Гуз вважає, що захист прав інтелектуальної власності – це захист прав як правовласників на використання, зокрема, їх торгових марок (товарних знаків), так і захист споживачів від покупки ними підроблених товарів, тобто захист суспільства в цілому. Проте захист вступає в силу лише щодо торгових марок, зареєстрованих у державних органах в установленому порядку [6]. Однак така дефініція не є вдалою конструкцією, і визначення терміна «захист прав інтелектуальної власності» тільки через захист прав певної категорії осіб є порушенням формальної логіки.

Більш точно визначив термін «захист права інтелектуальної власності правоохоронними органами України» С. Нижній. Відповідно до точки зору цього вченого захист інтелектуальної власності правоохоронними органами України являє собою сукупність заходів, спрямованих на встановлення й визнання прав інтелектуальної власності в разі їх порушення, оспорування чи невизнання. Захист права інтелектуальної власності може бути здійснено в кримінально-правовому, адміністративно-правовому та цивільно-правовому порядку [7]. Встановлено основні нормативно-правові акти, які регулюють суспільні відносини у сфері адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності.

Основним джерелом захисту права інтелектуальної власності є Конституція України. Нею громадянам гарантується свобода й воля літературної, художньої, наукової та

технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у результаті різних видів інтелектуальної діяльності.

До системи законодавства про інтелектуальну власність доречно віднести міжнародні договори та угоди у сфері інтелектуальної власності, адміністративні функції за якими виконує Всесвітня організація інтелектуальної власності; міжнародні угоди держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав; міжнародні договори й угоди, підписані Україною в межах Світової організації торгівлі; загальне законодавство України у сфері інтелектуальної власності; Конституцію України; закони України; укази Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України [8, с. 45].

До спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності доцільно віднести: Закон України «Про авторське право і суміжні права», Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» тощо.

Проведене дослідження законодавства свідчить, що дотримання положень законів України у сфері захисту інтелектуальної власності в Україні залишається на низькому рівні. Це призводить до звинувачень України в порушенні на її території прав інтелектуальної власності [9]. Водночас за досить високих відносних обсягів піратства у сфері інтелектуальної власності в Україні їх абсолютні обсяги не є значними та не перевищують обсягів піратства у зазначеній сфері в багатьох інших країнах. В Україні на недостатньому рівні здійснюється аналіз ефективності положень законодавства у сфері права інтелектуальної власності та стану його правозастосування.

Потребують вдосконалення заходи щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності правоохоронними органами України.

Наприклад, у статті 258 Митного кодексу України «Взаємодія митних органів з іншими органами державної влади у сфері захисту права інтелектуальної власності» йдеться про здійснення контролю за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності; митні органи взаємодіють з іншими органами державної влади, уповноваженими у сфері захисту права інтелектуальної власності, у порядку, що визначається законодавством України.

Митний контроль об'єктів інтелектуальної власності повинен здійснюватися в

умовах тісної взаємодії підрозділів митної служби з іншими правоохоронними й контролюючими органами України. Взаємодія тут завжди має конкретний характер у тому розумінні, що вона є завжди взаємодією сторін певної цілісної системи.

Взаємодія державних органів, у тому числі правоохоронних і контролюючих, – це комплексні спільні дії, узгоджені за місцем, часом і способами їх проведення, під час яких здійснюється взаємна підтримка одного державного органу іншими, надання йому всебічної допомоги з метою отримання єдиного результату, досягнення єдиної мети.

Співпраця в адміністративно-правових заходах, спрямованих на забезпечення інтересів держави під час здійснення митного контролю – це насамперед здійснення різними суб'єктами (органами та їх посадовими особами) взаємодії в проведенні сумісних дій, що дозволяють вести ефективну боротьбу із захистом інтелектуальної власності правоохоронними органами України [10].

Варто зазначити, що найбільш ефективними напрямками й формами взаємодії митних органів з іншими правоохоронними органами під час здійснення захисту права інтелектуальної власності є такі:

- систематичне взаємне інформування про оперативну обстановку, наміри та спроби порушень державного кордону, незаконне переміщення через кордон інтелектуального продукту, а також про джерела придбання й канали переміщення через митний кордон інтелектуальної власності;

- спільне планування та проведення заходів (операцій), спрямованих на запобігання, виявлення й розкриття порушень чинного законодавства з питань інтелектуальної власності;

- здійснення спільних заходів із питань захисту інтелектуальної власності правоохоронними органами України, у тому числі у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Координація взаємодії органів як у центрі, так і на місцях під час вирішення питань організації із захисту інтелектуальної власності в цій сфері покладається на спеціально створені для цього спільні робочі групи, які розробляють спільні плани взаємодії з урахуванням оперативної обстановки й місцевих умов.

Результати взаємодії щорічно аналізуються й узагальнюються робочою групою та висвітлюються в річних звітах. За підсумками узагальнення за необхідності вносяться нормативи в організацію подальшої спільної діяльності.

Основними принципами із захисту інтелектуальної власності правоохоронними

органами України є такі: суворе дотримання законності, відповідальність за збереження службових таємниць, оперативність і комплексне використання сил і засобів, що наявні в кожному відомстві [8, с. 12].

Реалізація окресленого вище механізму взаємодії митних органів з іншими правоохоронними органами можлива тільки за наявності встановленого стійкого, своєчасного, об'єктивного та повного мережного обміну інформацією між цими органами. Ця умова необхідна, тому що саме обмін інформацією, який здійснюється з дотриманням вказаних вище принципів, дозволить своєчасно вживати заходи щодо попередження та припинення фактів порушень прав інтелектуальної власності під час митного контролю. Відсутність налагодженого інформаційного обміну катастрофічно знижує ефективність такої взаємодії.

Значну роль щодо припинення фактів незаконного обігу товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, відіграє взаємодія між підрозділами митної служби та прокуратури України. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII (за редакцією станом на 28 лютого 2016 р.) прокуратура в порядку, передбаченому цим законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Крім того, статтею 2 цього закону встановлюються основні функції прокуратури: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом; нагляд за додержанням законів органи, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

У зв'язку з тим, що незаконним відтворенням, тиражуванням і розповсюдженням, у тому числі шляхом здійснення імпорто-експортних операцій, об'єктів інтелектуальної власності порушуються, як правило, права та законні інтереси громадян, відповідно до статті 23 названого вище закону представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді полягає в здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави.

Так, пункт 29 Положення про порядок реєстрації та переміщення через митний кордон України товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, затвердженого

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2008 р. № 412 (поточна редакція від 15 січня 2016 р., підстава 1171-2015-п), встановлено, що у випадку надання митною лабораторією висновку про те, що затримані митним органом оптичні носії інформації були вироблені на українських підприємствах, митна лабораторія надсилає відповідний висновок Державній митній службі України та регіональній чи місцевій прокуратурі за місцем затримання оптичних носіїв інформації для вирішення питання про наявність порушення законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності під час виявлення цих об'єктів інтелектуальної власності.

Варто звернути увагу на взаємодію митних органів України з державними інспекціями та іншими державними органами, на які відповідно до статті 18 Митного кодексу України також покладається контроль за переміщенням товарів та інших предметів через митний кордон України. Ці інспекції не є правоохоронними органами, однак вони відносяться до категорії органів, які забезпечують законність, володіють великими повноваженнями щодо застосування міри адміністративного примусу [11, с. 54].

Важливим кроком стало введення в штат Державного департаменту інтелектуальної власності інспекторів із питань інтелектуальної власності. Введення вказаної посади було закріплено Указом Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» від 27 квітня 2001 р. № 285/2001. На підставі цього нормативного акта Кабінетом Міністрів України прийнято Постанову «Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Державного департаменту інтелектуальної власності» від 9 січня 2014 р. № 674, нормами якої врегульовано завдання, функції й повноваження зазначених посадових осіб.

Згідно з пунктом 3 Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності (за редакцією від 9 січня 2014 р., підстава 933-2013-п.) основними завданнями державного інспектора є здійснення державного контролю за дотриманням суб'єктами господарювання незалежно від форм власності вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності, а також у сфері виробництва, експорту, імпорту дисків для лазерних систем зчитування. Тому взаємодії митних органів із саме вказаною категорією державних службовців повинна приділятися найбільша увага під час здійснення митного контролю об'єктів інтелектуальної власності.

Висновки

Тільки після проголошення незалежності України почалися активні кодифікаційні роботи щодо становлення нашої країни як самостійної держави, тоді ж виникла потреба у створенні та поступовому вдосконаленні власного законодавства у сфері інтелектуальної власності та приведення його у відповідальність до міжнародного законодавства. В Україні створена сучасна законодавча база щодо захисту інтелектуального продукту, яка узгоджується із загальноновизнаними на міжнародному рівні підходами щодо забезпечення захисту. Правоохоронні органи України в межах своєї компетенції вирішують питання, пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку, забезпечують створення та ефективне функціонування механізмів захисту прав інтелектуальної власності та контролю за дотриманням норм законодавства в цій сфері.

Таким чином, вищезазначені міністерства та відомства здійснюють взаємодію на основі законодавства України, у якому визначено основні напрями та функції правоохоронних органів, спрямовані на організацію та реалізацію державної політики у сфері боротьби зі злочинністю; виявлення й розкриття порушень чинного законодавства з прикордонних і митних питань; протидію організованим нелегальній міграції, контрабандному переміщенню через кордон товарів та інших предметів, у тому числі таких, що містять об'єкти інтелектуальної власності. Проте не повністю виконуються обов'язки й вирішуються питання щодо захисту об'єктів інтелектуальної власності, зокрема такі з них:

- узгодженості дій правоохоронних відомств, у тому числі Міністерства внутрішніх справ України та Генеральної прокуратури України;

- значно більшого проведення заходів щодо виявлення правопорушень об'єктів інтелектуальної власності та встановлення осіб що їх вчинили;

- виділення на такі заходи додаткових ресурсів, у тому числі збільшення кількості працівників органів захисту інтелектуальної власності;

- більшої уваги на використання неліцензійного програмного забезпечення об'єктів інтелектуальної власності;

- звернення уваги правоохоронних органів на порушення прав інтелектуальної власності у сфері кабельної трансляції й ретрансляції, а також теле- і радіомовлення із застосуванням адміністративної відповідальності й оприлюднення таких порушників.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. (зі змінами та доповненнями від 16 січня 2016 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ (зі змінами та доповненнями від 13 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
3. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-ХІІ (зі змінами та доповненнями від 5 грудня 2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.
4. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3688-ХІІ (зі змінами та доповненнями від 5 грудня 2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>.
5. Про охорону прав на зазначення походження товарів : Закон України від 16 червня 1999 р. № 752-ХІV (зі змінами та доповненнями від 5 грудня 2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/752-14>.

zakon2.rada.gov.ua/laws/show/752-14.

6. Бондаренко С. Захист авторського права і суміжних прав у національному законодавстві / С. Бондаренко // Інтелектуальна власність. – 2010. – № 9–10. – С. 28–31.
7. Бондаренко С. Реєстрація авторського права: міжнародний та український досвід / С. Бондаренко, С. Янкова, С. Бригинець // Інтелектуальна власність. – 2009. – № 12. – С. 11–17.
8. Загальне адміністративне право : [підручник] / [І. Гриценко, Р. Мельник, А. Пухтецька та ін.] ; за заг. ред. І. Гриценко. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 568 с.
9. Кординець А. Реформування законодавства у сфері інтелектуальної власності: сучасне відображення минулого / А. Кординець // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2015. – № 2. – С. 11–17.
10. Крижний О. Актуальні питання підвідомчості спорів стосовно об'єктів права інтелектуальної власності / О. Крижний // Вісник господарського судочинства. – 2015. – № 1. – С. 155–161.
11. Шишка Р. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект: [монографія] / Р. Шишка. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2012. – 368 с.

В статті досліджено аспекти, які є важливою частиною основних ресурсів держави, її науково-технологічного потенціалу, який є важливим фактором в сучасних економічних трансформаціях. Розглянуто інтелектуальний продукт як категорію власності; акцентовано увагу на необхідності його охорони та захисту, що визначає законодавче регулювання правових відносин, пов'язаних з створенням та захистом правохоронними органами України.

Ключевые слова: інтелектуальна власність, джерела права в сфері адміністративно-правової захисту прав інтелектуальної власності, заходи правохоронних органів в відношенні восприяття правової захисту прав інтелектуальної власності, особливості та принципи адміністративно-правової захисту права інтелектуальної власності правохоронними органами України.

The article examines aspects which are an important part of the basic resources of the state, its scientific and technological potential, which is an important factor in modern economic transformations. The intellectual product is considered like the category of property, understanding the need of security and protection determines the legal regulation of relations connected with creation, legal protection law enforcement authorities of Ukraine.

Key words: intellectual property, sources of law in the sphere of administrative legal protection of intellectual property rights, law enforcement activities regarding the perception of legal protection of intellectual property, features and regularities of administrative and legal protection of intellectual property rights law enforcement agencies.

